

”Beatnikmaffian” och andra västerlänningar i Tanger

*If you see her, say hello,
she might be in Tangier ...*

Bob Dylan, *Blood on the Tracks*, 1975

Det finns otaliga anekdoter och myter om de amerikanska beatpoeternas vistelse i Tanger mot slutet av 1950-talet. Liksom andra *expats* i olika städer, Berlin eller Paris, umgicks de mest med varandra, i hotellrum, på barer och caféer, vilket får en att undra hur mycket de egentligen bekantade sig med Marocko och den nordafrikanska kulturen. Ändå får beatpoeterna en framträdande roll i den litterära mytbildningen kring Tanger.

Dagens västerlänningar, bland dem jag själv, vallfärdar till staden på andra sidan Gibraltarsundet för att gå i västerlänska konstnärers och författares fotspår. Det känns inte riktigt *comme il faut...* Vi söker upp Paul Bowles-rummet på American Legation-museet, vi vill se fotografiet av William Burroughs på hotell El Muniria, rummet på hotell Villa de France där Henri Matisse 1913 målade det fauvistiska blå verket *Fönster i Tanger*. Barbara Hutton, en gång världens rikaste kvinna tack vare sitt Woolworth-arv, invaderade Sidi Hosni-palatset i slutet av 1940-talet. Hennes extremt påkostade fester bidrog till

myten om Tanger som en tummelplats för rika västerlänningar.

Våren 2017 vistades jag på ett konstnårsresidens i Sefrou i närheten av Fez och ville på hemvägen söka upp American Legation i Tanger. Det var inte helt lätt att hitta fram. Hela namnet lyder *Tangier*

American Legation Institute for Moroccan Studies, förkortat TALIM. Ordet *talim* betyder utbildning på arabiska. Jag vandrade i en uppförsbacke på Rue du Portugal strax nedanför medinans mur med utsikt mot hamnen och spanade efter en trappa som ledde upp till den smala och dunkla gränden Rue d’Amerique. Själva museet är ett rätt traditionellt 1700-talspalats, bland konstsamlingarna finns en miniatyr av slaget vid Songhai i västra Sahel 1590 och James McBeys porträtt av den femtonåriga Zohra, ”Marockos Mona Lisa”, från 1952.

Jag blev en aning besviken på avdelningen som är tillägnad Paul Bowles, amerikansk författare och kompositör (1910–1999). Han besökte staden för första gången redan 1931, när han var endast 21, tillsammans med kompositören Aaron Copland. Det var Gertrude Stein i Paris som uppmanade Bowles att resa till Marocko. För Copland framstod Tanger som ett

Henri Matisse, *Paysage vu d'une fenêtre*, 1912-13

James McBey: *Zohra*, 1952

verkligt ”dårhus”, men Bowles blev förtjust och fascinerades speciellt av den marockanska musiken. Han köpte genast en mängd ”stenkakor” och sände även några till Béla Bartók. Bowles bosatte sig i Tanger för gott 1947.

Jag har sett fotografier av Paul Bowles i hans avskalade hem vid Sidi Bouknadel-gatan i den övre medinan: en divan prydd med kuddar, en berbermatta på väggen, ett prydligt arbetsbord... Spolbandsmagnetofonerna, som han använde när han bandade traditionell marockansk musik (berber, arabisk, judisk, andalusisk) för Library of Congress, ett projekt som finansierades av Rockefeller Foundation. Att ha hans hem i *kasbah*-kvarteret som författarmuseum skulle naturligtvis kännas mera autentiskt och intimt än en utställningshörna med fotografier och vitriner, inhyt i ett större museum.

På fotografierna i Paul Bowles-rummet syns en enda kvinna: en ung och pojkaktig Jane Bowles, Pauls hustru, även hon författare. Hon poserar med de manliga kollegerna i Tanger: Truman Capote, William Burroughs, Allen Ginsberg, Gregory Corso... Inget foto av Jack Kerouac, som vistades i Tanger 1957. Kerouac hjälpte William Burroughs att renskriva romanen *Naked Lunch* (1959, sv. *Den nakna lunchen*, 1978) – eller var det Ginsberg som gjorde det? På en blogg skriver någon om beatpoeten William Ginsberg, typiskt för hastigt hopprafsade bloggtexter, eller så är det ett exempel på alternativa fakta... Tennessee Williams, Jean Genet, Roland Barthes, Gore Vidal, James Baldwin (bosatt i Istanbul i olika repriser), Kurt Vonnegut, Ian Fleming, Christopher Isherwood, listan på manliga författare på besök i Tanger är lång. På ett suddigt YouTube-klipp, *Stones in Morocco*, kan man se Mick Jagger engagerad i ett kort samtal med Paul Bowles.

Sally Bowles, Christopher Isherwoods roman-gestalt i *Goodbye to Berlin* (1939), som Liza Minnelli gjorde världsberömd i filmen *Cabaret*, fick sitt

Emilio Sanz de Soto, Pepe Carleton, Truman Capote, Jane och Paul Bowles i Tanger 1949

namn efter Paul Bowles. Men vistades inga kvinnliga författare i staden bakom Sundet? Marguerite Yourcenar hör till de få som omnämns. Anaïs Nin besökte Fez 1936 och upplevde medinans smala gränder som sin egen inre labyrint, vilket hon beskriver i sin dagbok i sinnliga ordalag. Hon betraktar de nakna arabkvinnorna i hammamets vattenångor, förfasar sig över deras fetma men fascineras av deras vackra ansikten. Somliga yngre män i medinan är så vackra att man misstar dem för kvinnor, skriver hon.

Lagren i staden Fez är som det inre livets lager och hemligheter. Man behöver en vägvisare.

Paul Bowles i Tanger. Foto Jerry Cooke

Jag älskade arabernas adliga värdighet, stoltheten, kärleken till sötsaker i stället för alkohol, ömheten, friden, gästfriheten, reservationen, kärleken till turkos och korallfärger, värdigheten i hållningen, deras sätt att vara tysta. Jag älskar sättet som män omfamnar varandra på gatorna, stolt och ädelt. Jag älskar uttrycket i deras ögon, grubblande, eller hetsigt, men djupt.

Anaïs Nin, *Dagbok 2*,
översättning Britt Arenander

Sångartisten Patti Smith träffade Paul Bowles i Tanger 1997. I Frieder Schlaichs videoklipp *Three Stones for Jean Genet* (7 min., 2013) hedrar hon Jean Genets minne vid hans vita gravsten på den spanska kyrkogården i Larache väster om Tanger. Hon har med sig tre små stenar som hon tagit med sig från det illaberyktade S:t Laurent-fängelset i Franska Guyana, som hon besökte trettio år tidigare. Som ung hade Patti Smith läst om Genets önskan att en dag få besöka S:t Laurent-du-Maroni, till och med bli begravnen i dess jordmån. Medan en liten marockansk pojke plockar blommor på kyrkogården gräver Patti Smith ner stenarna från S:t Laurent.

Paul och Jane Bowles levde i ett öppet äktenskap, sexuellt drogs bägge till sitt eget kön. Paul hade sina unga marockanska protegéer, bland dem Muhammed Mrabet, som var skriv- och läsokunnig och vars muntliga berättelser Bowles transkriberade, översatte och fick publicerade. En annan var författaren Muhammed Shukri, som senare skrev om sina möten med Genet, Bowles och Tennessee Williams. Bowles främjade också den begåvade Ahmed Yacoubis karriär som bildkonstnär. Yacoubi hade ett kortvarigt förhållande med den brittiska konstnären Francis Bacon i Tanger, vilket får mig att leka med tanken att en författare som Edmund White eller Alan Hollinghurst skulle intressera sig för denna osymmetriska relation och gestalta den i en roman, med gay sensibilitet som utgångspunkt.

Myten om de vackra nordafrikanska pojkarna föddes redan tidigt. I *L'Immoraliste* från 1902 (sv. *Den omoraliske*, 1921/2011) skrev André Gide om en desillusionerad fransman, besatt av algeriska ynglingar. Gide var 22 när han i Paris mötte den 37-åriga Oscar Wilde, som han fann skräckinjagande och farlig. Några år senare, 1895, möttes de flyktigt i Alger. På ett café attraherades Gide av en flöjtspelande arabyngling, vilket han med grumlig röst erkände för Wilde.

I dag minns den ålderstigna Muhammed Mrabet med bitterhet de amerikanska författarna i Tanger. I ett känslolöst uttalande i Pierre Boissons essä "The Illiterate Poet of the Beatnik Mafia" på webbtidningen *International Boulevard* säger han sig vara glad över att de alla nu är döda. Tahar Ben Jelloun skrev hätskt om Bowles redan på 1970-talet. I en intervju i *The Guardian* (2006) konstaterar Ben Jelloun att beatpoeten Allen Ginsberg åtminstone var ärlig då han medgav att han på 1950-talet drogs till Tanger på grund av att både hasch och pojkar kunde köpas till ett billigt pris...

Nordafrikas exotism och orientalism har länge attraherat västerländska författare och konstnärer, gay eller straighta, från Delacroix, Pierre Loti och Mark Twain till modeskaparen Yves Saint-Laurent och "kändisfilosofen" Bernard-Henri Lévy.

Både YSL och BHL var födda i Algeriet och båda införskaffade små palats i Marrakech, traditionella riader som renoverades och inreddes i en

Tousi, Sidi Abdeslam el-Baqqali, Abdulkrim, Edvard Westermarck, Sidi Abdeslam II, Sidi Rahhal. Tanger c. 1906–1918. Bild: Åbo Akademi / Paul Ruedi

chic orientalistisk art deco-stil. När jag googlar på dessa lyxhem undrar jag om det inte vilar någonting lite sorgligt över dem, avskurna från sina ursprungliga funktioner och sociala sammanhang som hem för marockanska storfamiljer. *Bonjour tristesse...*

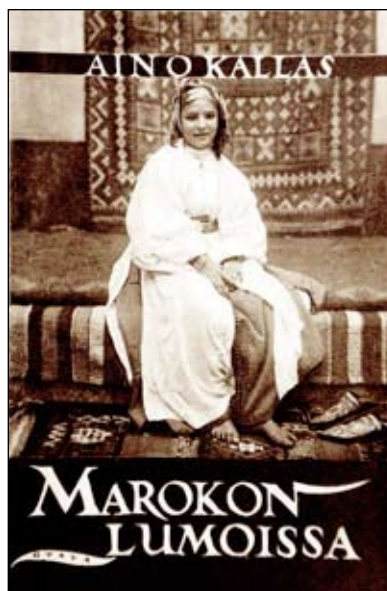
Mark Twain ville uppleva någonting riktigt ”främmande”, och det fick han i Tanger. I *The Innocents Abroad* (1869) finns detaljerade skildringar av allt han såg omkring sig: människorna, hantverken, kläderna, salutorgen, arkitekturen. Han intresserar sig för landets historia, han kallar Marockos kejsare för ”den själlösa despoten”.

Edith Wharton gav 1920 ut reseskildringen *In Morocco*, ett slags beställningsarbete vars avsikt var att gynna turismen i det franska protektoratet. Rachid Agliz, forskare vid Ibnou Zohr-universitet i Agadir, har skrivit en studie om boken, ”The Exotic as Repulsive: Edith Wharton in Morocco” (*Arab World English Journal*, 2014).

I reseskildringen *Marokon lumoissa* (1931) går Aino Kallas i samma fotspår som Edith Wharton och Anaïs Nin. Hon reser som privilegierad västerlänning och diplomatfru, fascinerar av och förfasar sig över allt det exotiska och brokiga omkring sig: tiggare, ormtjusare, penningväxlare, berber- och negerkärningar (sic). De unga moriska kvinnorna är bildsköna, de judiska *mellah*-kvarteren i Marrakech kallar hon för Stankernas Inferno.

På hemvägen via Tanger skildrar Kallas sitt korta möte med den finlandssvenska sociologen och moralfilosofen Edvard Westermarck. En tystlåten betjänt i röda tofflor visar vägen till det undangömda Villa Tusculum uppe på ett berg bland rosor, mandelträd, mimosa och getter. Den fezpyrde Westermarck beklagar att ett stenbrott och det nya järnvägsspåret förstört utsikten mot Atlanten och den lilla simstranden. En fransk granne som drunknat i en brunn sägs spöka i villan, som sedermera fick ge vika för en modern förort.

Kallas konstaterar att Westermarck berikade sitt liv genom att bo i tre olika världar, Åbo Akademi,

Londons King's College och Marocko, av vilka Marocko var den käraste. Det var här, på Villa Tusculums ensliga berg, som han hade velat bli begraven.

Westermarck är i färd med att sammanställa en volym bestående av två tusen marockanska ordspråk, baserad på hans egna iakttagelser under trettio år. Han skrattar roat när han kommenterar ordspråken gällande kvinnor, föga smickrande. I dag kan man kanske läsa Westermarcks fältstudier i marockanska riter, seder och bruk, samt reseskildringen

från hans år i Marocko, genom en postkolonial och ”queer” blick...

Jane Bowles var en ängslig resenär, antagligen trivdes hon aldrig i Tanger. Hennes liv slutade tragiskt, präglad av alkoholmissbruk och hälsoproblem. Hennes enda roman, *Two Serious Ladies* (1943, sv. *Två allvarligt sinnade damer*, 1967, 1989), hennes samlade verk och biografi finns utställda i Paul Bowlesrummet. Det berömda fotografiet (se nästa sida) av Jane, välfriserad och späd i vit sommarklänning i tidig 1960-talsstil, tillsammans med den robusta Charifa i *niqab*, den marockanska kvinnan som hon var besatt av, och som Paul och alla hennes vänner avskydde, finns inte med bland de utställda bilderna på TALIM.

Jag satt länge kvar på en stol i rummet med den burgunderröda tapeten, tänkte på Kit och Port i Paul Bowles roman *The Sheltering Sky* (1949, sv. *Den skyddande himlen*, 1951, 1990), numera ett slags kultroman. Var Port och Kit Pauls och Janes alter egon? I Bernardo Bertoluccis film från 1990 (en film som Bowles hatade) spelar Debra Winger och John Malkovich huvudrollerna. Skildringarna av Saharas sanddyner är precis så mystiska och sagolika som vi vill ha dem, medan de nordafrikanska statisterna har gjorts till endimensionella och exotiska pappersfigurer. I *Morgon och afton i Sahara* (1999) lyckas Vivi-Ann Sjögren fånga sanddynernas alla fina skiftningar, samtidigt som hon och hennes man Paco umgås helt naturligt med den lokala berberbe-

folkningen, vilket Kit och Port aldrig gjorde i Bowles roman.

Läser man i dag *The Sheltering Sky* blir man jämt påmind om att romanen skrevs decennier före den postkoloniala diskursen, före Frantz Fanons *Les damnés de la terre* (*Jordens fördömda*) och Edward Saids *Orientalism*, före den nutida debatten kring kulturell appropriering. Som litterärt verk är romanens förtjänster obestridliga och man imponeras av Bowles språk, som än i dag känns väldigt modernt. Kit och Ports resa mot ett obestämt mål genom öknen i Algeriet känns också tidlös, under den skyddande himlen, och rör sig på ett både mytiskt och påtagligt konkret plan.

I dag skriver Abdellah Taïa, Marockos första öppett homosexuella författare, numera bosatt i Paris, om sexuella övergrepp och prostitution i unga marockaners liv. Tahar Ben Jelloun tar upp samma tematik i romanen *Partir* (2006, sv. *Till andra sidan havet*, 2008). Romanens ungdomar drömmer om livet i Europa, den unga Azil sitter på Café Hafa, blickar längtansfullt mot Spaniens

Abdellah Taïa. Foto Håkan Lindquist

disiga kust och inleder ett förhållande med en homosexuell spanjor. En anonym amerikansk författare, bosatt med fru i Tanger, figurerar på en knapp halv sida i romanen och får personifiera utnyttjaren, predatorm, kolonialismens fula arv. Debatten kring Paul Bowles går vidare, initierad av Ta-

har Ben Jelloun och fortsatt av Brian T. Edwards och Mohamed Jouay, bland andra.

MARIANNE BACKLÉN

Några läsvärda artiklar:

- Jeffrey Meyers: "The Oddest Couple: Paul and Jane Bowles", *Michigan Quarterly Review*, Spring 2011
- Negar Azimi: "The Madness of Queen Jane", *The New Yorker*, June 12, 2014
- Pierre Boisson: "The Illiterate Poet of the Beatnik Mafia", *International Boulevard*, March 26, 2014
- Geoff Dyer: "Albert Camus", opencity.org/archive/issue-9/

Jane Bowles med Charifa, "den marockanska kvinnan som hon var besatt av, och som Paul och alla hennes vänner avskydde"